

CAPETELE DE ARABI DIN STEMA BASARABILOR

DE

MIHAIL POPESCU

PROFESOR SECUNDAR, ARHIVAR LA ARHIVELE STATULUI DIN BUCUREȘTI

Lămurirea chestiunii capetelor de Arabi din stema Basarabilor a dat prilej filologilor și istoricilor noștri să-și arate puterea erudiției.

Explicarea acestor capete a fost pusă în legătură cu «Sarabi-Tiarei», cu «Ban-Sarabi», cu «Arabi» etc.

Pentru susținerea tezelor s'au invocat scrierile lui Iornaudes Gotul, Dione Hrisostomul, Euripide, Plaut,... ajungându-se până și la «Gorjul istoric și preistoric» a lui Ștefulescu, ca la urmă, chestiunea să rămână tot nelămurită¹⁾.

În nici o stemă rămasă dela Basarabi nu sunt reprezentate capetele de Arabi; acestea au fost introduse de occidentali, pentru cari orientul a fost până târziu «*terra incognita*» și neștiința acestora a indus în eroare și a dat de lucru filologilor și istoricilor noștri, cari au luat drept adevăr neștiința celor dintâi, fără să cerceteze cu documente adevărul.

În occident primul la care găsim reprezentate capetele de Arabi, în stema Principatelor române, este Levinus Hulsius Gaudens²⁾.

Pe coperta *Cronologiei* scrisă de Hulsius la 1597, se poate vedea în mijloc stema imperiului roman de națiune germanică, înconjurată de stemele țărilor supuse lui, iar acestea încadrate de stemele țărilor înconjurătoare imperiului.

Printre aceste steme se află atât a Țării-Românești (Valachia) cât și a Moldovei și a Transilvaniei.

¹⁾ D. C. Petrescu: *Rostul capetelor de arabi în stema Bășărebeștilor*, Convorbiri literare pe Octombrie 1925 pag. 782. D. Petrescu este așa de sigur că începe: «Știm că...

²⁾ Levinus Hulsius Gaudens: *Chronologia*, hoc est brevis descriptio rerum memorabilium in provinciis hac adjuncta tabula topographica comprehensis gestarum, usque ad hunc M. D. III C. annum praesentem: ex variis fide dignis authoribus collecta. Noribergae. Typis Christophori Lochneri.

Levinus Hulsius s'a născut la Geneva, de unde a plecat în 1590 la Nürenberg, unde învățând l. franceză s'a făcut notar public în 1594. S'a ocupat mult cu matematica și geografia.

În 1602 a întreprins o călătorie în Olanda și Anglia, de unde s'a înapoiat la Frankfurt a. M. murind aici în 1605.

Lucrarea citată prezintă foarte mare interes pentru principatele române; Moldova, Basarabia, Ț. Românească și Transilvania sunt foarte bine tratate și dă multe amănunte asupra lor.

Stema Țării-Românești se prezintă astfel : în câmp argintiu, trei capete de Arabi ce privesc spre dreapta (Fig. 1).

Stema Moldovei în câmp argintiu, în vârful a două crengi heraldice, două capete de Arabi față în față (Fig. 2).

După Hulsius rezultă deci că în stemele Principatelor române, la 1597, se aflau capetele de Arabi.

Aceasta nu corespunde adevărului, căci la 1597, sub Mihai Viteazul stema Țării-Românești se prezintă ast-fel: Două personaje domnești încoronate plantând un pom, iar deasupra lor acvila cu crucea în cioc. (Fig. 4).

WALACHIA

1

MOLDAVIA

2

TRANSILVIA

3

Această stemă o găsim la fel și la Radu-Șerban, urmașul lui Mihai, cum și la alți Domni următori ¹⁾ (Fig. 4-5).

4

5

Iată adevărata stemă a Țării Românești pe la 1597, nu cea dată de Hulsius ²⁾.

¹⁾ Dela Radu Șerban există o scrisoare către Regele Ungariei Mathias, fratele și urmașul împăratului Rudolf al II, pe care se află această stemă.

Scrisoarea are data de 20. II. 1611, din Roman, unde se afla refugiat la Domnul Moldovei Constantin Movilă. Ea se află în «Staatsarchiv» din Viena «Urkunden abtheilung».

²⁾ La Hulsius se dă ca stemă a Podoliei capul de bou. Nu cumva aceasta a fost adusă în stema Moldovei prin Koriatovici? Dacă luăm drept bun mărturia cronicilor moldovene că Jurg Koriatovici a fost domn înțelept, bun gospodar și întocmitor de țară, atunci sigur că dela el avem capul de bou în stema țării Moldovei.

Cât privește Moldova, aceasta a avut în totdeauna capul de bour, după cum ne dovedesc pecețile de pe documentele tuturor Domnilor moldoveni.

Cum se face că Hulsius, care-i bine informat în privința stemelor celorlalte state, greșește cu totul pe cele ale Principatelor române?

Cercetând lucrările heraldice din evul mediu nu putem găsi izvorul de care s'a folosit, Helsius, decât într-o variantă a cronicii lui Ulrich de Richenthal ¹⁾.

Acesta fiind însărcinat de municipiul Constanța (Elveția) să facă descrierea soborului ce s'a ținut acolo (1414—1418), pe lângă povestirea celor întâmplare la sobor și numele oaspeților, a găsit de cuviință să reproducă și stemele acestora și ale țărilor ce reprezentau.

Descrierea lui Richenthal ni s'a păstrat în 6 variante, cea mai bună fiind a lui Aulendorf.

Din aceste variante am cercetat în manuscris pe cea dela Viena, în facsimil pe Aulendorf ²⁾ și tipărită pe cea dela Constanța ³⁾.

În toate acestea am găsit că Românii au fost reprezentați la Constanța prin «Debemur (în tipăritură Thebemur) herzog der Mindere Walachei» care avea stema: în câmp roșu, un leu albastru, cu coroană de aur, privind spre dreapta (Fig. 6). În tipăritură mai este în colțul stâng de sus o stea cu 6 raze, în cel de jos un crai nou.

Din descrierea lui Richenthal mai aflăm că trimisul Românilor, a venit cu Wittold, principele Lituaniei, trimis al regelui Poloniei, cu care era și frate ⁴⁾.

¹⁾ Ulrich de Richenthal † după 1438 a scris: *Chronik des Constantzes Concils, oder das Concilium so ze Constantz ist gehalten worden 1414-1418*. Cronică lui Richenthal o avem în variantele următoare: 1. *Aulendorf*, în posesia grafului Gustav zu Königsegg; 2. *Constantz*, în posesia orașului Constanța; 3. *Karlsruhe*, 2 ex. în posesia orașului; 4. *Petersburg*, latinește, fostă în posesia bibliotecii imperiale; *Wien*, în posesia bibliotecii naționale sub No. 3044; 6. *Wolfenbüttel* și 7) Winterthur, pierdută.

În tipărituri cronică există: a) Augsburg, Anth. Sorg. 1483; b) Augsburg 1536; ambele în dialect augsburghez; c) Frankfurt a. M. P. Keffeler 1575. Câte trele acestea nu s'exacte nici ca text și nici ca ilustrațiuni. d) *Der Aulendorfer Codex* scos de Mich. Rich. Buck, Stuttgart u. Tübingen Bibliot. 1882. Pe aceasta o posedă și Biblioteca noastră regală.

La sinodul dela Constanța ce s'a deschis la 5.XI.1414 și s'a închis la 22.IV.1418, au luat parte 26 prinți, 140 grafi, 3 patriarhi, 29 cardinali, 33 arhiepiscopi, 150 episcopi, 100 stareți. O foarte interesantă lucrare asupra acestei cronică a publicat de curând d. C. Caragea în *Analele Academiei Române* (mem. secț. ist.) VII (1927).

²⁾ Facsimilul Aulendorf poartă No. 52239 C. în «National Bibliotek» din Viena.

³⁾ Tipăritura «Constanța» poartă Sig. 24.G.7. și este din 1536. Augsburg.

⁴⁾ Că trinisul Principatelor române a venit cu Wittold, trimisul regelui Poloniei, reeș și din «Tagebuch des Kardinals Fillstrate» publicat la Finke, Forschung u. Quellen zur Geschichte des Konstanzer Konzils. Padoreb. 1889. Cardinalul numește pretutindeni «legatus unus Dacie» sau «legatus regis Dacie» Pag. 196 și 217.

După cronică lui Richenthal între «Stätte aus der grossen Walachie» erau: Voderland, Herat, Consta, Vaida, Vertza și Romsmark. «Stätte die minder Valachie» erau: Numarkt, Langnov, Ergx (Argeș?), Zurni, Schmoletzgi, Candra, Rodaun, Ottal, Cona, Sfat, Krokostani [Botoșani?] Burlat [Bârlad], Bachlo [Bacău].

În varianta dela Constanța, citită în tipăritură, am găsit de asemenea «Herzog und dispot inn der merern Walachie, des bot-schafft kam mit dem Thoberm».

Stema acestuia se prezintă astfel: în câmp argintiu, doi copii de arab spate'n spate și cu mâinele ridicate în sus. (Fig. 7).

În variantele citate mai sus am mai găsit următoarele:

Sub stema descrisă a lui Thebemur se află: în câmp argintiu, trei capete de arabi privind spre dreapta iar deasupra acesteia scris: «Der hochgeborne Herzog von Ascholott¹⁾ hinder der Walachie».

Mai jos de aceasta: în câmp argintiu, în vârful a două crengi heraldice două capete de arabi față în față (Fig. 8). Deasupra acesteia scris: «Von dem Edlen wolgebornen Herzog von Possen²⁾ inn der Türckey, in faximilul (Canstanța) «hinder der mindere Walachie».

Un alt heraldist la care se găsește și stema Țării-Românești este Schrot in Truck³⁾. La acesta găsim (Fig. 10) «Walachia

Thebemur auf der
Walachey.

6

spot inn der merern Wa-
lachie, des botschafft kam
mit dem Thobermuc.

7

Von dem Edlen wolge-
bornen Herzog von Pos-
sen inn der Türckey.

8

Der hochgeborne Herzog
von Ascholott hinder der
Walachie

9

maior» în câmp argintiu doi copii de arab privind în afară, mâinele din năuntru încrucișate; iar (Fig. 11) «Walachia minor», în câmp argintiu, un leu încoronat, privind spre dreapta. Culoarea leului roșie.

Tot la Schrot mai găsim «Kaiserliche Walachia» în câmp argintiu, leu cu coroană privind spre dreapta; culoarea leului roșie. (Fig. 12).

¹⁾ Herzogul de Ascholott este reprezentantul republicii creștine ce a existat în secolul al XIV și începutul celui de al XV-lea la golful Anchialos: azi golful Mesembria, la M. Neagră, în Bulgaria. Exact în urma Walachiei. Vezi: Spruner-Menke: *Hand-Atlas für Geschichte des Mittelalters*. Dritte Auflage. Gotha 1880. Blat 7. «Anchelaos, Bishtum im XIV. Jahrhundert».

²⁾ Possen = Bosnia, așezată în spatele «Kleine Walachei». Bosnia a avut până în sec. XV, ca stemă cea arătată în Fig. 9. Dovadă, Rubcici, cea mai veche colecțiune de steme pentru Peninsula Balcanică. Acesta a compus colecția în onoarea lui Ștefan Nemanian. Păcat că aici nu se menționează și stema măcar a Țării Românești. Nu știu unde a văzut D-l Petrescu stema Basarabilor la Rubcici.

³⁾ Schrot in Truck: *Wappenbuch des heiligen römischen Reichs und allgemeiner Christenheit in Europa*. Gedruckt in München bei Adam Berg 1581.

Pentru Kaiserliche Siebenbürgen» (Fig. 13) în primul câmp de culoare galbenă, o coroană; în al doilea câmp de culoare roșie, trei frunze verzi de nufăr unite, printre care se încrucișează două pumnale.

Stema aceasta este a orașului Sibiu, iar nu a Transilvaniei¹⁾. Stema Transilvaniei este cea dela Fig. 3: câmpul prim sus jumătate de vultur, având deoparte și de alta soarele și crai nou, iar în câmpul din partea de jos șapte munți cu câte un turn, roșii. Stemă dată de Hulsius.

Printre manuscrisele anonime de heraldică din Biblioteca națională dela Viena, am mai găsit următoarele steme date ca fiind ale Țării-Românești.

Manuscriptul No. 9227, dă ca stemă «merer Walachia» în câmp argintiu, un leu negru cu coroană privind spre dreapta. (Fig. 14).

Transilvania aici are aceiaș stemă ca în Fig. 13.

Manuscriptul No. 1491 dă stemă lui Thebemur la fel ca cea descrisă la Fig. 11.

Manuscrisul No. 8247 spune «Kaiser aus der Walachie» în câmp roșu, un cap bărbătesc, cu barbă și coroană, privind spre dreapta.

Tot în acest manuscris la pag. 22 «Herzog dispot in den mehrerer Walachie» aceiaș stemă ca cea descrisă la Fig. 14.

Din cercetarea manuscriselor heraldice se ce află în biblioteca națională, din Viena²⁾, rezultă că heraldiști occidentali n'au fost lămuriți asupra stemelor Principatelor române, dar în orice caz capetele de arabi se găsesc numai la Hulsius.

¹⁾ Transilvania are stema dată de Maria Theresia, care a ridicat-o la rangul de «Grossfürstenthum».

²⁾ Karl Aunerer. *Die heraldischen Handschriften der Wiener National-Bibliothek: eine zusammen fassende Übersicht.* fol. 1926.

În Biblioteca națională din Viena sunt: 23 «Wappenbücher» cu peste 20.000 de steme, numai din sec. al XV-lea.

Faptul acesta nu se poate explica decât în modul următor: Hulsius a folosit ca izvor o variantă din cronica lui Richental în care găsim, după cum am arătat la Fig. 8 și 9 «Ascholott hinder der Walachei» și «Possen hinder der mindere Walachei» cercetând atlasul și negăsindu-le, atribue pe prima Țării-Românești, iar pe cea de a doua Moldovei prin care înțelegea «mindere Walachei»; la aceasta fiind îndemnat și de evenimentele istorice trăite de el: Mihai Viteazul unit cu Impăratul Rudolf al II-lea, se resculase împotriva Turcilor ajungând aproape stăpân până la Balcani ¹⁾, unde se afla acel Ascholott.

În felul acesta se poate documenta neexistența capetelor de arabi din stema Basarabilor și reprezentarea continuă: a leului pentru Oltenia, a acvilei cu crucea în cioc (Fig. 5) pentru Țara-Românească ²⁾ și a capului de bour pentru Moldova.

---

¹⁾ Mihai Viteazul în urma victoriilor repurtate împotriva Turcilor ajunsese în Imperiul roman de națiune germană, să fie asemănat cu Arhanghelul Gavril. Vezi Bisselii: *Michael Walachie Wayroda*, pag. 137 la A. Papiu Ilarianu: *Tesaurul de monumente istorice*. Buc. 1862.

²⁾ Palma: *Heraldicae Regni Hungariae*. Vindobona 1466, cunoaște capetele de arabi în stema Țării Românești, le pune însă în legătură cu Ludovic de Anjou, al Ungariei, că le-ar fi dat în amintirea Sardiniei. Spune însă că adevărata stemă a Țării Românești este tot numai acvila.